

DIJ

*Preveliký Dij, Tys pánom noci.
pri temných skutkoch mojich
buď mi na pomoci.
Nech naveky skryté ostane,
čo som vykonal,
pod Tvojím plášťom schovaný.*

NOC PRED KRAČÚNOM **zimná vilja je nocou najdlhšou**

Napriek tomu, že chlad a zima naďalej pretrvávajú

a Morena by mala prebrať žezlo moci nad krajinou až v nasledujúci deň, je jasné, že obdobie temna sa skončilo a prichádza k zrodu nového Slnka. V prírodnom kolobehu roka je niekoľko významných dní, kedy dochádza k zásadným zmenám v prírode a vlastne v celom všehomíre. Tieto dni poznali naši slovanskí predkovia, ale rovnako ich poznali aj iné kultúry či civilizácie. Jedným z takýchto dní je zimný slnovrat.

Najlepším príkladom takýchto osláv sú aj historicky dobre zachované rímske slávnosti – Saturnálie, ktoré vrcholili o zimnom slnovrate a trvali až sedem dní. Významom bezpochyby Saturnálie ovplyvnili Slovanské slávnosti zimného slnovratu ako aj nastupujúce kresťanstvo, ktoré pri šírení sa skrz slovanské kraje mohli ľahko nahradiť kult zrodenia nového Slnka, kultom zrodenia Krista.

Ešte za čias predkresťanských, naši predkovia vedeli, že pri významných sviatkoch, ako sú rovnodennosti či slnovraty, majú dni pred dňom sviatočným veľkú moc a nazývali ich vilijou z latinského slova vigília. Rovnako tomu bolo aj pred zimným slnovratom, kedy čaru tohto dňa dodávalo to, že to bola najdlhšia noc pred zrodením nového Slnka.

Na základe zvyklostí konaných v čase zimnej vilije, mohol byť tento deň a hlavne noc zasvätená, podobne ako tomu bolo počas stridžích dní, temnému božstvu a to Dijovi, pánovi noci a tmy, ktorý je jedným z troch vtelení boha Černoboga, a teda aj synom najvyššieho boha Roda. Z trojice temných božských bratov je Dij najmiernejší. Ak by sme Kaščeja prirovnali k Svarogovi, Nija k Perúnovi, potom by Dij bol protikladom boha Velesa. Rovnako ako jeho bratia, sa aj Dij snaží uvrhnúť svet do temného chaosu a to tým, že ukradne slnko a nedovolí

mu priniesť svetlo do Všemíra. Podľa legiend sa to temné mu božstvu Dijovi počas vilijnej noci skoro podarilo. Aby sa tomu zabránilo, zvykla sa v túto noc naklásať veľká vatra a stáť na stráži až do východu slnka a teda príchodu znovuzrodeného Slnka.

Boh Dij - Černobog sa zjavuje najčastejšie v podobe starého čierneho jazdca na čiernom koni. Je zahalený do plášťa, ktorý všetko ukryje, a tak nečudo, že je ochrancom zločincov. Dijovo brnenie a jeho meč je z čiernej ocele, ktorá akoby pohlcovala všetko svetlo navôkol, preto v slovanskej mytológii ako temný jazdec vládne noci a tme. Jediné svetlo, ktoré nemá snahu pohltiť, je svetlo bohyně Luny - jeho dcéry.

Predstava čierneho jazdca na čiernom koni je veľmi stará a objavuje sa najmä v ľudových rozprávkach, kde putujúci stretáva najprv jazdca na hnedom koni, znamenajúceho svitanie, následne stretáva jazdca na zlatom či bielom koni, ten symbolizuje deň a nakoniec jazdca na čiernom koni, symbolizujúceho noc.

V minulosti väčšina národov Európy okrem Rimanov a Grékov až do prijatia kresťanstva nemali presne stanovený kalendár, a tak ročný cyklus bol vyhranený sviatkami a hlavne sviatkami rovnodenností, slnovratov a fáz mesiaca. Tak tomu bolo aj u Slovanov. Čas zimného slnovratu bol považovaný aj za prelom roka a nasledujúce obdobie by mohlo byť nazvané novoročím.

S uzatváraním jedného cyklu a začínaním nového súvisela aj tradícia, že všetko v domácnosti muselo byť do sviatku Kračúna čisté a upratané a na svojom mieste. Rovnako bolo potrebné vrátiť všetky požičané predmety. Ženy museli okrem upratania a dôkladného vyumývania riadu, stihnúť poprat', vysušiť a uložiť. Dom sa zametal vždy od dverí, aby sa šťastie a bohatstvo nevymietlo z domu.

Rovnako muži museli nahotoviť dostatok dreva, dobytku vymeniť podstielku a pripraviť im krmivo. Na druhej strane v toto obdobie ako aj počas stridných dní boli zakázané práce ako pradenie, tkanie, dokonca aj šitie. Častou obyčajou na zimnú viliju bolo vynesenie praslice, kolovrátku a vretien na považku či jeho odloženie na málo obývané miesto, kde tieto nástroje ostali odložené až do Troch kráľov.

Aj muži v tomto čase sa vyhýbali práci v lese či dokonca návšteve lesa, hádam s výnimkou neskoršieho obradu vnesenia ihličnatého stromčeka do domu. Rituálne zákazy prác v tomto období sa nevzťahovali okrem čistenia a upratovania ani na zabíjačky, ktoré sa stali príznačnými pre kračúnovské obdobie a prinášali hojnosť pokrmov na sviatočný stôl.

AKO ČERT MURÁROVI SLUŽIL

Sotva by dnes niekto uveril, že niektoré stavby neboli

postavené ľudskou rukou, ale predsa len na svete sa čo-to nájde, pričom aj dnes kde-kto na chvíľu zapochybuje, či to vskutku ľudskými alebo inými silami bolo postavené. Ako by sa to mohlo stať? Oddávna je tomu tak, že každý niekomu slúžiť musí, pred niekým sa klaňať, inému rozkazy dávať. Dokonca aj všakovaké príšery, démoni či čerti svojho pána majú a účty svojim temným pánom skladajú, ich rozkazom sa poddať musia. Dokonca aj vtedy, keď sa stane, že musia človeku slúžiť. Niektorí kvôli prehratej stávke, iní za trest.

Bol raz jeden čert, vraj mal meno Chazaroš, a temnému pánovi noci Dijovi slúžil. Ten nielenže temnej noci vládol, ale aj odvekým patrónom zlodejov bol. Chazaroš často medzi ľuďmi chodieval, aby im to najcennejšie kradol i inak všakovako škodil. Často ľudí na zlé chodníčky navádzal a na cestu temna ich naviedol. Tak sa čert Chazaroš svojmu pánovi Dijovi zaliečal.

Raz však sa stalo, že Chazaroš v noci okradol pocestného murára o kapsu, v ktorej mal on poslednú skyvu chleba a pár grošov, aby ako tak prežil, kým sa na nejakú stavbu nechá najat'.

No tentokrát sa takýto čin ani samotnému Dijovi nepáčil, a tak čertovi ustanovil trest po deväť rokov slúžiť biednemu murárovi ako tovariš. Nespokojný bol veru Chazaroš, a tak si zaumienil, že len čo trest uplynie, murárovi dušu ukradne a do Navu odvedie. Najprv však, chtiac či nechtiac, musel sa Chazaroš Dijovej vôli podrobiť.

Tak na poludnie druhého dňa počkal murára na krížnych cestách a ponúkol sa mu do služby.

– Dobrý deň, majster murár, – pozdravil sa čert premenený na statného mládenca, – vezmite ma do služby. Budem ja vám na dobrej pomoci. –

– Komu dobrý, komu nie, – odzdravil namosúrene murár, – v noci ma voľakto o posledný kúsok chleba okradol. Tovariš by sa mi veru zišiel, ale nateraz pre teba nemám ani len požíveň. –
– Nič sa ty neboj, majster murár. Nie som ja len taký hocaký tovariš a do služby sa k tebe nie z vlastnej vôle pýtam. Som čert a som to ja, kto ťa bol včera v noci okradol. – priznal sa Chazaroš a na chvíľu vzal na seba svoju čertovskú podobu. Aby mu murár uveril, vrátil mu jeho ukradnutú kapsu, ktorá teraz bola plná jedla, ba aj groše vo vačku sa na zlatky premenili.

– Oj, ja sa s temnotou spriahnuť nechcem a tvoju pomoc nepotrebujem. Kapsu mi vráť a ber sa kade chceš. – povedal murár a opatrne si vzal od čerta svoju kapsu späť.

– Chceš či nechceš, nie je to na tvojej ani mojej vôli. Slúžiť ti za trest počas deviatich rokov musím a budem. Všetko, čo ty cez deň začneš, ja v noci dokončím. –

– No, neviem, ak je tak, že na výber nemám, tak hádam už len nejako k úžitku mi budeš. –

Veruže majster murár naskutku veľký osoh z nového tovariša mal. Za dňa mu Chazaroš na stavbách pomáhal ako vskutku šikovný tovariš. V noci zas, keďže čert nikdy nespí, Chazaroš vždy čarami dokončil, čo za dňa spraviť ľudskými silami nestihli.

Majster murár však nestaval len rýchlo, ale často sa i do takých stavieb pustil, na ktoré si iní ani len netrúfli. Chýr o murárovej zručnosti ho počas rokov predbiehal, a tak nečudo, že sa mu dobre začalo vodiť. V kniežacom meste si prenádherný dom postavil, murársku školu zriadil a sám sa dokonca murárskym cechmajstrom stal. Niet teda divu, že aj samotné knieža sa o tak zručnom murárovi dopočulo.

Jedného dňa si knieža dalo murára zavolať a dalo mu na starosť dve obrovské pevnosti vystavať. Tie pevnosti však mali stáť na protiľahlých kopcoch, aby hranicu i širokú rieku, čo medzi nimi tiekla, strážili. Aj s touto úlohou si murár, teraz už ako cechmajster a architekt, poľahky poradil.

To, čo by iným trvalo postaviť aj niekoľko rokov, majster za pár mesiacov postaviť zvládol. Pravdaže, každému bolo trochu divné, ako rýchlo práca napreduje, ešte divnejšie bolo, že hoc z murára sa murársky cechmajster a architekt stal, spolu so svojim tovarišom každé ráno aspoň kúsok múra vlastnoručne vymurovali či aspoň jeden trám na stavbe položili.

Čas však plynie ako voda v rieke, ba niekedy aj rýchlejšie.

Onedlho potom, ako majster murár dve pevnosti dostaval, mal nadísť čas, kedy čertovi trest vypršal. Čert sa návratu do Navu už nevedel dočkať a dokonca už aj plán vymyslel, ako murára o dušu pripraví.

V deň, kedy si knieža murára dal znovu predvolať, aby sa mu za jeho služby bohato odmenil, sa Chazaroš na kniežacieho radcu premenil a skôr ako knieža murárovi bohatú odmenu vyplatil, kniežaťu tíško pošepkal:

– Veličenstvo, pevnosti sú veľké a mocné, no dve posádky vojakov vám bude do dvoch pevností treba, tie si vzájomne pomôcť v obrane nemôžu, ale keby medzi pevnosťami bol most... –

– Výborný nápad, – skríklo knieža ani nenechal Chazaroša dopovedať, – majster murár, skôr ako ti odmenu vyplatím, musíš medzi pevnosťami most postaviť. –

– To sa, veličenstvo, nedá... – snažil sa vykrútiť majster murár z úlohy, lebo zbadal, že to nie radca kniežaťu čosi do ucha šepká, ale premenený Chazaroš, a tak si rýchlo domyslel, že je zle.

– Od teba by som takú odpoveď veru nečakal, – zamračilo sa knieža, – dal by som ťa hoc aj trikrát zlatom vyvážiť, keby si tam medzi mocnými pevnosťami mocný most postavil. No čo už, ak úlohu nesplníš, neprídeš len o svoju odmenu, ale aj o svoju hlavu. –

Nuž nič neostalo murárovi, len domov so zvesenou hlavou sa

pobrat' a rozmýšľať, ako medzi pevnosťami most postaviť. O to horšie sa murárovi rozmýšľalo, keď si zrátal, že ani s čertovou pomocou za tri dni, ktoré ostávali čertovi do skončenia služby, sa most postaviť nedá.

– Pekne vítam, majsterko, – škodoradostne privítal Chazaroš majstra murára na prahu domu, – čo taký smutný, veď ste novú skvelú úlohu získali. –

– Získal veru, získal, veď ja dobre viem na čí príhovor. –

– A čo, spolu to hádam postavíme. –

– Spolu by sme to aj postavili, no nie za tri dni. –

– Prečo za tri dni, majsterko? – tváril sa Chazaroš prekvapene a škodoradostne sa zaškľabil.

– Šak ty dobre vieš prečo. Za tri dni ti služba u mňa končí. –

– Ale ba, – rozrehotal sa čert, – ale, majsterko, veď ja vám rád aj potom pomôžem. –

– Naozaj? – prekvapene sa spýtal majster murár, ba na chvíľu v ňom aj nádej skrzla.

– Pravdaže, majsterko, pomôžem rád, no tentokrát za odmenu. –

– Jáj, takú, čo by si za to chcel moju dušu upísať, však? –

– Upísať dušu? Stačí, ak si budem môcť so sebou vziať to, čo ako prvé po moste prejde. –

Sprvoti murár na dohodu s čertom nepristal, veľmi dobre vedel, kto by po tom moste musel ako prvý prejsť. No po troch dňoch, kedy sa stihli len základy mostu postaviť, práce na stavbe pokračovali veľmi pomaly. Nebola to však žiadna náhoda, ale všetko, čo murár a jeho robotníci za deň postavili, čert v noci zbúral. Tak chtiac-nechtiac, ak murár o svoju hlavu za nesplnenú úlohu nechcel prísť, predsa len Chazaroša v noci na stavbe mosta vystriehol a o pomoc ho požiadal.

Predtým však, ako sa k tomu odhodlal, v svätoháji žertvu pre samotného Svaroga vykonal, o pomoc a radu ako čerta prekabátiť, požiadal. Murár bol bohobojným človekom a ani jeho úspech vďaka temným silám získaný ho na temnú cestu nezviedol a čím bol úspešnejší a bohatší, tým bol štedrejší, zbožnejší. Často v svätoháji Svarogu zasvätenému on žertvu oferoval.

– Nič sa ty neboj, – prihovoril sa mu na ceste domov starý Svarogov žrec, – prijmi ty pomoc čerta pri stavbe mosta a ja ťa z jeho zlovôle vyslobodím. –

Tak potom sa majster s čertom predsa len dohodol, práca na moste začala zázračne napredovať. Len čo prešli tri mesiace, ponad riekou sa medzi pevnosťami majestátny most týčil. V deň dokončenia stavby samotné knieža aj so svojou družinou a radcami si most prišli obzrieť. Pravdaže, jedným z radcov nebol nikto iný ako samotný čert Chazaroš.

– Veličenstvo, – zašepkal čert kniežat'u do ucha, – skôr ako ním vaša milosť prejde, bolo by treba most skúške podrobiť a majster murár sám by po ňom ako prvý mal prejsť. –

– Znovu výborný nápad, verný radca! Nech majster murár

mostom na znak dokončenej stavby sám prejde, čím dokáže, že zverenú úlohu splnil! –

– Veličenstvo, – vystúpil z davu starý žrec, – či by nebolo lepšie, keby som tohto statného tura nechal ako prvého mostom prejsť, čím by som mostu požehnal? –

– Nech sa tak stane! Most tak skúške podrobený bude, požehnanie získa a od tej chvíle nech Turím mostom sa zove. –

– Sláva, sláva, sláva! – radostne zaburácal dav na znak súhlasu s kniežacím rozhodnutím. Najviac zo všetkých sa potešil kniežaciemu rozhodnutiu murár, a to o to viac sa tešil, keď videl, ako mu Chazaroš spoza kniežat'a päťou hromží, lebo vedel, že nemá nad ním žiadnu moc a nijako mu uškodiť nemôže.